

УДК 327(497.1:7/8)"1962"
32:929 Поповић К.

DOI <https://doi.org/10.31212/tokovi.2025.2.sim.189-214>

Оригинални научни рад/Original scientific paper

Примљен/Received: 23. 1. 2025.

Прихваћен/Accepted: 17. 7. 2025.

Бојан СИМИЋ

Институт за новију историју Србије

smcbjn@yahoo.com

ORCID: 0000-0002-1345-7822

Посета Коче Поповића Латинској Америци 1962. године*

АПСТРАКТ: На основу архивских извора, релевантне литературе и оновремене дневне штампе анализира се посета државног секретара за спољне послове ФНРЈ Константина Коче Поповића државама Латинске Америке – Бразилу, Чилеу, Боливији и Мексику маја 1962. године. Боравак Поповића у поменути државама посматра се кроз контекст међународне ситуације у којој се почетком шездесетих година нашла југословенска држава, али и цео тадашњи свет. У завршном делу рада сагледава се ефекат посете и тада потписаних споразума.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Југославија, Латинска Америка, дипломатија, Коча Поповић, несврстаност

Увод

У првим годинама након Другог светског рата простор Латинске Америке није био од већег значаја за нове власти у Југославији. Фокус је био на односу са великим силама и суседима, као и на санацији штете

* Чланак је настао као резултат рада у Институту за новију историју Србије који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација РС, а на основу Уговора о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2025. години бр. 451–03–136/2025–03/200016.

настале током четири године рата. Тек 1946. дошло је до обнављања дипломатских односа са најважнијим државама Јужне Америке. Прво је то учињено са државама у којима је Краљевина Југославија имала своја пошланства: Аргентина (од 1928), Чиле (1935) и Бразил (1938). Требало је да прође још неколико година док са њима нису потписани и први трговински споразуми.¹ У наредној деценији интерес југословенских власти сводио се пре свега на побољшање трговинске размене и питање емиграције пореклом из Југославије. Сукоб са земљама Источног блока 1948/1949. довео је прекида међусобних односа, па је током 1950. Аргентина постала значајан економски партнер ФНРЈ, а увоз и извоз из те јужноамеричке земље премашивао је 5% укупне југословенске размене.² Ипак, радило се о краткотрајном полету јер је ускоро ФНРЈ нашла ближа тржишта, а размена са Аргентином је значајно опала. Главни економски партнер на тлу Јужне Америке постао је Бразил. Средином педесетих година укупна трговинска размена са свим земљама Латинске Америке чинила је 4–7% југословенског извоза и 3–5% укупног увоза.³

У првој деценији након Другог светског рата није било значајнијих посета између званичника ФНРЈ и држава Латинске Америке. Осим боравка неких личности из области културе и науке, можемо истаћи посету потпредседника Бразила Кафе Фиља 1951,⁴ две посете чилеанског сенатора југословенског порекла Радомира Томића (1952, 1955) и једну социјалистичког сенатора Анисета Родригеза 1955.⁵ С друге стране треба истаћи посету државама Јужне Америке економске делегације на челу са чланом СИБ-а Јаковом Блажевићем 1954. (Аргентина, Боливија, Чиле, Уругвај)⁶ и посету Вељка Влаховића као представника Социјалистичког

¹ Више о томе: Бојан Симић, „Социјалистичка Југославија и државе Јужне Америке (1946–1950) – успостављање дипломатских и економских односа”, *Токови историје* 2/2022, 73–99.

² Бојан Симић, *Југославија и Аргентина 1946–1955* (Београд: Институт за новију историју Србије, 2021), 99–100.

³ Agustin Cosovschi, „Searching for Allies in America's Backyard: Yugoslav Endeavors in Latin America in the Early Cold War”, *The International History Review*, 2020, 10.

⁴ Више о посети Кафе Фиља видети: Бојан Симић, „Бразил у политици социјалистичке Југославије (1946–1952)”, *Токови историје* 2/2023, 148–150.

⁵ Borislav Juzbašić, „Pregled diplomatskih, političkih i drugih veza između Jugoslavije i zemalja Latinske Amerike”, *Naše teme*, 1966, 312.

⁶ Симић, *Југославија и Аргентина*, 46–48.

савеза радног народа Југославије (ССРНЈ) годину дана касније (Уругвај, Аргентина, Чиле).⁷

У другој половини педесетих међусобне посете између разних парламентарних, партијских и синдикалних делегација постају знатно учесталије. Политичке и јавне личности из Латинске Америке су редовни гости не само престонице Југославије већ путују по земљи и обилазе градилишта и природне лепоте. Интересовање за Латинску Америку постаје све веће и обрнуто. Ово је посебно тачно за односе са Социјалистичком партијом Чилеа (СПЧ), са којом је успостављена интензивна сарадња⁸ и која је у овом периоду у југословенској партији видела неку врсту узора.⁹ Јуна 1959. у Југославији је боравио Виктор Паз Естенсоро, председник Националистичког револуционарног покрета и бивши председник Боливије, који је био примљен од стране Јосипа Броза Тита.¹⁰ Већ наредне године Паз Естенсоро био је поново изабран за председника државе.¹¹ Крајем педесетих година ФНРЈ је већ имала пет дипломатских представништава на нивоу амбасада на територији Латинске Америке: Мексико (од 1948), Бразил (1952), Аргентина (1956), Чиле (1958), Куба (1959).

⁷ Историчар Агустин Косовски управо ту посету Влаховића сматра прекретницом за југословенску политику према Латинској Америци. Cosovschi, *Searching for Allies*, 5–6.

⁸ Током 1957. конгресу радничких савета Југославије присуствовао је сенатор и генерални секретар СПЧ Раул Ампуеро Дијаз; VII конгресу СКЈ, као делегат СПЧ присуствовао је тадашњи секретар Саломон Корбалан; II конгресу СПЧ у октобру 1959. присуствовала је делегација ССРНЈ на челу са Светозаром Вукмановићем Темпом; на V конгресу ССРНЈ у априлу 1960. била је делегација СПЧ; III конгресу СПЧ децембра 1961. присуствовала је делегација ССРНЈ на челу са Миком Шпиљком. Дипломатски архив Министарства спољних послова Републике Србије (ДАМСП), Политичка архива (ПА), 1963, Чиле, фасцикла 19, досије 6, сигнатура 442985, Republika Čile, 37.

⁹ Agustín Cosovschi, „A Voice for the Yugoslavs in Latin America: Oscar Waiss and the Yugoslav-Chilean Connection”, in: *Inventing the Third World: In Search of Freedom for the Postwar Global South*, ed. Gyan Prakash & Jeremy Adelman (London: Bloomsbury, 2022), 65–82; Agustín Cosovschi, „From Santiago to Mexico: The Yugoslav Mission in Latin America during the Cold War and the Limits of Non-Alignment”, in: *Socialist Yugoslavia and the Non-Aligned Movement: Social, Cultural, Political, and Economic Imaginaries*, ed. Paul Stubbs (Kingston: McGill-Queen’s University Press, 2022), 289–293.

¹⁰ Белешку са сусрета видети: Архив Југославије (АЈ), Кабинет председника Републике (837), I-3-a/12-1.

¹¹ Juzbašić, *Pregled diplomatskih, političkih i drugih veza*, 308.

*Односи ФНРЈ са Бразилом, Чилеом, Боливијом и Мексиком
уочетком шездесетих година 20. века*

Од средине педесетих југословенска дипломатија и посебно председник републике Јосип Броз Тито кренули су са промоцијом другачије и активније спољне политике. Она је довела до бројних посета државама Африке и Азије, и стварања основа за оно што ће касније бити познато као покрет несврстаних.¹² Латинска Америка се наметала као наредна дестинација, иако је било јасно да је овај део света био под великим утицајем САД, и да ће било какав значајнији покушај приближавања наићи на реакцију ове велике силе. По Рубинштајну, аутору класичне студије о Југославији и неангажованим земљама, Југославија је већу активност према Латинској Америци започела после 1959.¹³

Посебна пажња Београда била је усмерена према Бразилу, Чилеу, Боливији и Мексику. Из угла југословенске дипломатије заједнички именитељ за ове четири земље Латинске Америке било је „настојање за убрзање самосталног привредног развоја” и „јачање независне спољне политике”.¹⁴ Нису, наравно, ни односи ФНРЈ са сваком од ове четири државе били на истом нивоу. На прво место долазио је Бразил због међусобне економске размене која је била значајна, па је тако Југославија у ову земљу током 1960. извезла робе у вредности од 5,6 милиона долара, а увезла милион више. У години одржавања посете шефа дипломатије

¹² Више о томе видети: Dragan Bogetić, *Nova strategija jugoslovenske spoljne politike 1956–1961* (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2006); Svetozar Rajak, „No Bargaining Chips, No Spheres of Interest. The Yugoslav Origins of Cold War Non-Alignment”, *Journal of Cold War Studies*, Vol. 16, No. 1 January 2014, 146–79; Aleksandar Životić, Jovan Čavoški, „On the Road to Belgrade. Yugoslavia, Third World Neutrals, and Evolution of Global Non-Alignment, 1954–1961”, *Journal of Cold War Studies*, Vol. 18, No. 4, Fall 2016, 79–97.

¹³ Alvin Z. Rubinstein, *Yugoslavia and the Nonaligned World* (New Jersey: Princeton University Press, 1970), 98.

¹⁴ АЈ, Савезна комисија за културне везе са иностранством (559), фасцикла 1, Извештај о посети државног секретара за инострane послове Коће Поповића Бразилу, Чилеу, Боливији и Мексику, 1. Извештај је 7. 6. 1962. саставио начелник IV одељења ДСИП-а Јакша Петрић и он је био послат свим важнијим функционерима социјалистичке Југославије, начелницима одељења ДСИП-а и свим амбасадама и посланствима ФНРЈ на територији Латинске Америке.

ФНРЈ извоз је досегао чак 13,6 милиона долара. Главни разлог за ово увећање био је извоз бродова.¹⁵ Поред економских, важан фактор била је и политика. Долазак на власт председника Квадроса почетком 1961. био је покретач нове фазе у односима две земље. Већ током априла те године бразилска делегација на челу са личним изаслаником председника Жаом Рибеиром Дантасом стигла је у Југославију. Потписан је протокол којим је допуњен трговински споразум из 1958 („Дантасов протокол”), а робна размена за наредних пет година је предвиђена у обиму од 120.000.000 долара са сваке стране.¹⁶

Промена на месту председника Бразила није битније утицала на односе две земље. И нови председник Гуларт био је из Радничке партије Бразила (*Partido Trabalhista Brasileiro*) и убрзо након преузимања власти је обновио позив председнику ФНРЈ да посети Бразил. Ово се од стране југословенске дипломатије тумачило као да Југославија представља земљу од значајног интереса за Бразил и да је сарадња са њом „фактор трајнијег карактера”.¹⁷

Забележени су позитивни помаци у односима са преостале три земље Латинске Америке. Са Чилеом су крајем педесетих дипломатска представништва подигнута на ранг амбасаде, потписана је културна конвенција, прва такве врсте у Латинској Америци, омладинци из Чилеа, Мексика и Боливије учествовали су у међународној бригади на ауто-путу „Братства и јединства”, током 1960. мексичка парламентарна делегација боравила је у Југославији, а нешто касније и југословенска у Мексику...¹⁸ Деловало је да је потребан следећи корак у циљу унапређења сарадње. Ово се наметало не само ради билатералних односа, већ и много шире међународне кооперације у оквиру покрета несврстаних.

Један од кључних догађаја почетком шездесетих за Југославију, а битан и за земље Трећег света, била је конференција несврстаних земаља која се одржавала у Београду почетком септембра 1961. За земљу домаћина је поред бројних учесника из Азије и Африке било важно да се и Латинска Америка активно укључи у овај покрет у настајању. Из тог ра-

¹⁵ ДАМСП, ПА, 1963, Бразил, ф. 13, д. 6, с. 442995, *Sjedinjene Države Brazila*, 49.

¹⁶ АЈ, 837, I-3-a/13-7, О економском споразуму са Бразилијом.

¹⁷ ДАМСП, ПА, 1963, Бразил, ф. 13, д. 6, с. 442995, *Sjedinjene Države Brazila*, 47.

¹⁸ Јузбашић, *Pregled diplomatskih, političkih i drugih veza*, 308, 312, 322–323.

злога постојала је значајна активност ка овом делу света. Југославија и Индија су биле јако заинтересоване да виде што више учесника конференције из Латинске Америке као противтежу кубанском радикализму.¹⁹

Југословенска дипломатија је све време сматрала да САД врше снажан притисак на латиноамеричке земље да се не одазову позиву на конференцију. Посебно се то према њиховом мишљењу односило на случајеве Бразила, Чилеа и Мексика.²⁰ Истраживања колега историчара на мексичкој, бразилској и америчкој архивској грађи дају нам прецизнију слику како је изгледала ситуација из перспективе тих земаља. Председник Мексика у периоду од 1958. до 1964. Адолфо Лопез Матеос имао је амбицију да смањи економску зависност од САД и да се повеже са неангажованим земљама. Он је озбиљно размишљао о учествовању на конференцији у Београду. Ипак, у том периоду налазио се у деликатном положају. С једне стране Мексико је био у преговорима око зајма од 400 милиона долара од САД, а с друге стране страховао је од унутрашњих проблема у држави. Дакле, као практичном политичару било му је јасно да стабилност државе и стабилност режима у том тренутку зависе од америчке помоћи. Тако је средином августа објављено да председник Мексика неће моћи да присуствује конференцији у Београду.²¹ Америчка дипломатија забележила је да је оваквом одлуком Мексика Југославија била посебно разочарана.²²

Учешће Бразила на првом самиту несврстаних било је веома извесно током пролећа 1961. Представник земље био је у Каиру на припремној конференцији током јуна. Повлачење америчког амбасадора Кабота након оптужбе од стране Квадроса да се меша у унутрашње послове Бразила био је још један показатељ у том правцу. Ипак, дилема је још увек постојала. Бразилски амбасадор у Београду Рио Рибеиро Коуто почетком августа је писао да би било „опасно” да Бразил буде једина земља из Латинске Америке на конференцији. Сасвим другачије по њему

¹⁹ Jovan Čavoški, *Non-Alignment Summits. A History* (London – New York – Oxford – New Delhi – Sydney: Bloomsbury, 2022), 56.

²⁰ AJ, 559–1, Izveštaj o poseti državnog sekretara..., 2.

²¹ Vanni Petinà, „Global Horizons: Mexico, the Third World, and the Non-Alignment Movement at the Time of the 1961 Belgrade Conference”, *The International History Review*, 2015, 12–19.

²² Bogetić, *Nova strategija*, 368.

би изгледало ако буде више земаља из тог региона. Следећи ту препоруку, бразилским представницима у Аргентини, Мексику, Чилеу, Колумбији, Еквадору и Перуу је наложено да разговарају о могућем заједничком наступу у Београду. После дужег или краћег разматрања већина је одбила предлог.²³ Неке земље су само пристале да пошаљу своје посматраче. Резултат је био да су на конференцији у Београду као посматрачи били само Бразил, Боливија и Еквадор, док је Куба остала једина латиноамеричка земља као званични учесник.²⁴ Убеђена у умешаност САД у процес доношења одлуке Бразила о учествовању на самиту, Југославија је више пута протестовала код америчких дипломата.²⁵

Почетком шездесетих дошло је до успона економске сарадње између Југославије и земаља Латинске Америке. Тако је 1958. извоз из Југославије износио 4,37 милиона долара, а увоз 12,8, да би у 1961. дошао до 11,9 милиона долара извоза односно 23,2 милиона долара увоза.²⁶ Економска сарадња, видећемо, биће један од важнијих мотива за разговоре четири латиноамеричке земље које су угостили државног секретара ФНРЈ.

У таквој атмосфери на позив шефова дипломатије Бразила, Чилеа, Боливије и Мексика државни секретар за иностране послове Константин Коча Поповић кренуо је на пут у Латинску Америку. Дипломирани филозоф, учесник Шпанског грађанског рата, једна од најбитнијих фигура НОП-а и генерал пуковник ЈНА, већ девет година био је на челу југословенске дипломатије.²⁷ Велико животно и дипломатско искуство препоручивало га је за ову мисију. Поповић је имао намеру да државама

²³ James G. Hershberg, „‘High-Spirited Confusion’: Brazil, the 1961 Belgrade Non-Aligned Conference, and the Limits of an ‘Independent’ Foreign Policy during the High Cold War”, *Cold War History*, 3/2007, 379–381.

²⁴ Представник Боливије био је министар просвете Хозе Фелман Веларде, Бразил је представљао амбасадор те земље у Швајцарској Де Мело Франко Фиљо, док је амбасадор Еквадора у СР Немачкој Хозе Хоаким Силва присуствовао у име те земље. Dragan Bogetić, *Nesvrstanost kroz istoriju. Od ideje do pokreta* (Beograd: Zavod za udžbenike, 2019), 76.

²⁵ Bogetić, *Nova strategija*, 368.

²⁶ AJ, 559–1, Operativni zadaci na osnovu posete državnog sekretara Koče Popovića zemljama LA od 14. 6. 1962, 5.

²⁷ Коча Поповић је био на челу Државног секретаријата за иностране послове од 15. 1. 1953. до 23. 4. 1965, што га чини најдуготрајнијим шефом дипломатије у историји југословенске државе.

које посети понуди заједничку посвећеност очувању мира, потрагу за већом самосталношћу, простор за убрзани економски развој и могућност да се направи значајан напредак у тим областима уколико се делује заједно са другим државама у свету које се налазе у сличној ситуацији.²⁸

У тексту који је најављивао посету у дневном листу *Полиџика* новинар Зоран Жујовић, иначе син некадашњег члана ЦК КПЈ Сретена Жујовића Црног, нагласио је да Латинску Америку и Југославију никада нису раздвајали никакви сукоби, већ је у питању била географска удаљеност и недостатак контакта. Жујовић је писао да се земље које ће посетити Поповић налазе у сличном положају као ФНРЈ, између два блока и са економским тешкоћама изазваним „царинским и другим преградама којима се разна тржишта супротстављају трећим земљама”. Поред могуће сарадње на политичком и економском плану, споменута је и могућност културне сарадње наглашавајући улогу многобројне југословенске емиграције у тим државама.²⁹

Треба рећи да се посета једној од најважнијих држава латиноамеричког света Аргентини није сматрана опортуном јер би по мишљењу ДСИП-а свака посета високих југословенских званичника била штетна будући да би се њоме афирмисао тадашњи војни режим,³⁰ а левица би на то лоше гледала, због угледа Аргентине који је у опадању, због великог броја усташа које се тамо налазе, као и стога што билатерални односи нису достигли ниво за посету.³¹

Посета Бразилу (8–12. мај)

Коча Поповић је боравио у земљама Латинске Америке од 8. до 27. маја. Формално је претходио позив све четири владе држава које су биле посећене. У пратњи државног секретара били су начелник IV одељења у ДСИП-у Јакша Петрић и саветник Рефераде за Латинску Америку Стјепан Сенекон

²⁸ Rubinstein, *Yugoslavia and the Nonaligned World*, 99.

²⁹ Текст под називом „Посета пријатељства”, *Полиџика*, 8. 6. 1962, 2.

³⁰ У септембру 1955. пучем је срушен председник Аргентине Хуан Перон, а власт су преузели војни кругови. Након три године одржани су председнички избори на којима је победио Артуро Фрондизи, али је утицај војске и конзервативних снага у унутрашњој и спољној политици земље остао велики.

³¹ AJ, 837, I–5–a/4, *Aktuelni problemi i odnosi Jugoslavije sa drugim zemljama*.

вић.³² Пре пута у куртоазну посету примио је амбасадора Бразила Риберии Коута и отправника послова Боливије у Београду Хорхеа Алдерете Розалеса.³³ У изјави за државну телевизију и Танјуг Поповић је рекао да посета представља „природни следећи корак” у развијању међусобних односа и да ће бити подстрек „даљем проширењу међусобне сарадње и разумевања”.³⁴

Увидом у архивске изворе недвосмислено можемо закључити да је управо Бразил био најважнија мета посете државног секретара ФНРЈ. И временски је трајала најдуже јер је било предвиђено да шеф југословенске дипломатије остане у Бразилу пет дана. То нимало не чуди будући да се ради о највећој и најмногољуднијој земљи Латинске Америке, али и оној која је имала највећи утицај на друге. Управо та нада да ће примером Бразила кренути и друге земље чест је мотив у званичним извештајима југословенских дипломата. У најави посете орган ССРНЈ лист *Борба* истакао је неколико чланака из бразилске штампе у којима се са симпатијама говорило о југословенској спољној политици и наглашавала сличност положаја између две земље.³⁵ Други водећи дневни лист *Полићика* писао је о две струје у бразилском друштву, једној која се залагала да земља остане стриктно у сфери „западне и проамеричке политике” и другој која је сматрала да се држава не може даље развијати ако не води независну спољну политику и избегава „уско блоковско заробљавање”.³⁶ Социјалдемократска партија и Национално демократска унија виђене су као традиционално „велепоседничко-буржоаске” партије, док је Радничка партија, на чијем је челу био председник Гуларт, виђена као прогресивна.³⁷ Јасно је која је струја била ближа тадашњој оријентацији ју-

³² На ову посету се кратко осврћу и аутори који су писали о боравку Јосипа Броза Тита Латинској Америци и САД наредне године: Видосава Ераковић, „Титова ‘америчка турнеја’ 1963. године – посета Бразилу, Чилеу, Боливији, Перуу и Сједињеним Америчким Државама”, *Архив, Часопис Архива Југославије*, 1–2/2015, 170–173; Горан Колашинац, Путовање Јосипа Броза Тита у земље Латинске Америке и Сједињене Америчке Државе, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за историју, Београд 2019, 17, 29, 41.

³³ *Борба*, 6. 5. 1962, 1; *Полићика*, 6. 5. 1962, 1.

³⁴ *Борба*, 7. 5. 1962, 5; *Полићика*, 7. 5. 1962, 5.

³⁵ *Борба*, 4. 5. 1962, 1. Чланак под насловом „Бразил гаји симпатије према спољној политици Југославије”.

³⁶ *Полићика*, 9. 5. 1962, 4.

³⁷ Sulejman Redžepagić, *Društvenopolitička struktura i radnički pokret Brazila* (Београд: Institut za izučavanje radničkog pokreta, 1962), 47–90.

гословенског руководства. Треба рећи да је годину дана раније била уговарана и посета Јосипа Броза Тита Бразилу. Као датум је фигурирао септембар,³⁸ али због конференције несврстаних тог месеца у Београду, али и оставке председника Бразила Квадроса, до ње није дошло.³⁹

Током боравка у Бразилу Коча Поповић се састао са министром спољних послова Сантијагом Дантасом, председником државе Гулартом и премијером Невесом, председницима оба дома конгреса. Посетио је Рио де Жанеиро, нову престоницу Бразилију и центар југословенске емиграције – Сао Паоло. Биле су потписане две конвенције, о културној и научно-техничкој сарадњи. Поповић је био први министар спољних послова у историји Југославије који је посетио Бразил. Током посете он је био одликован Великим крстом националног реда, што је највеће бразилско одликовање за неког страног држављанина. С друге стране, министар Дантас одликован је Орденом Југословенске заставе са лентом.

Већ прва изјава коју је Дантас дао новинарима било је управо оно што је југословенска страна желела да чује. Он је нагласио своје дивљење према спољној политици ФНРЈ која се, како је наведено, заснивала на „ко-егзистенцији и поштовању независности свих народа и која служи миру”.⁴⁰ Из извештаја Јакше Петрића види се да је бразилска страна у почетку говорила да је „део западног света”, али да заузима „ванблоковску позицију”.⁴¹ Тај моменат више није наглашаван у даљим разговорима, што је тумачено притиском који је на Дантаса вршен у току саме посете.⁴²

³⁸ Већ током априла 1961. постојала је сагласност обе стране о посети, а у том циљу председника Квадроса посетио је и амбасадор ФНРЈ Данило Лекић. ДАМСП, ПА, Бразил, 1961, ф. 10, д. 24, с. 412455, Zabeleška o razgovoru ambasadora Danila Lekića s predsednikom Brazila Janio Quadrosom, u Braziliji, dana 4 aprila 1961 god.

³⁹ Као један од главних разлога за оставку Квадроса помиње се немогућност да се носи са притиском САД. Bogetić, *Nova strategija*, 368.

⁴⁰ *Борба*, 10. 5. 1962, 1.

⁴¹ Јакша Петрић (1922–1993), Хрват са Брача, завршио је Трговачку академију у Сплиту. Учесник НОБ и члан КПЈ од 1942. Након рата ангажован у Комитету за кинематографију Владе ФНРЈ. Од 1949. је у дипломатији. Био је посланик у Албанији, министар-саветник у Великој Британији, амбасадор у Прагу, опуномоћени министар у Сталној мисији при ОУН, заменик сталног представника у Савету безбедности, помоћник државног секретара за иностране послове, секретар Комисије за међународну сарадњу и везе Савезног одбора ССРНЈ. Слободан Селинић, *Партија и дипломатија у Југославији 1945–1952* (Београд: Институт за новију историју Србије, 2013), 248.

⁴² АЈ, 559–1, Izveštaj o poseti državnog sekretara..., 6.

Из детаљног извештаја о разговорима види се да је са бразилским званичницима највише и најдетаљније причано о међународној ситуацији. Говорило се о америчком програму „Савез за прогрес” који је лансирала Кенедијева администрација за помоћ државама Латинске Америке, проблему колонијализма, атомске енергије, разоружању, ситуацији у Анголи...⁴³ У разговорима је бразилска страна посебно истакла потребу за проширењем економске сарадње и своје интересовање за куповину бродова. На једном састанку био је присутан и директор компаније „Петробрас”, који је дао сагласност за куповину три танкера из Југославије.⁴⁴

У заједничком коминикеу наглашена је подударност гледишта по основним међународним проблемима као што су очување мира, напори за разоружање, забринутост поводом нуклеарних проба, равноправна економска сарадња, антиколонијализам, улога и значење УН итд. На крају је истакнуто како су председник Гуларт и министар Дантас прихватили позив да посете Југославију.⁴⁵ Коминике је био брзо усаглашен. Једина крупна измена у првобитној југословенској верзији био је захтев бразилске стране да се обрише реченица којом се истицало неприпадање блоковима. То је наводно учињено под утицајем војних кругова.⁴⁶

Током посете латиноамеричким државама југословенска дипломатија је посебно водила рачуна о реакцији САД и конкретној делатности на терену преко медија и партија на које је имала утицај. Томе у прилог ишла је и чињеница о затегнутим односима између ФНРЈ и САД током 1962. године.⁴⁷ Иако је било приметно да се са америчке стране радило на томе да се умањи значај посете и генерално политике неангажованости, ипак је констатовано да није било „фронталног напада”.⁴⁸

Наравно, нису сви видели резултате посете онако како их је видела југословенска дипломатија. Према извештају француске новинске агенције АФП, на састанку Поповића са Дантасом примећено је да југословенска страна употребљава израза „активна коегзистенција”, а бра-

⁴³ Исто, 7–10.

⁴⁴ Исто, 10–11.

⁴⁵ *Борба*, 12. 5. 1962, 1.

⁴⁶ *AJ*, 559–1, *Izveštaj o poseti državnog sekretara...*, 12.

⁴⁷ Више о томе видети: Dragan Bogetić, *Jugoslovensko-američki odnosi 1961–1971* (Београд: Institut za savremenu istoriju, 2012), 41–98.

⁴⁸ *AJ*, 559–1, *Izveštaj o poseti državnog sekretara...*, 4–5, 15.

зилска „тактичарско упоредно живљење”, што је био показатељ да се права природа покрета несврстаности различито тумачила.⁴⁹

Након посете почетком јуна додатно је одликовано још шест функционера бразилског Министарства спољних послова, а одликовања им је уручио амбасадор ФНРЈ Маријан Баришић. Том приликом он је одржао краћи говор у којем је подвукао резултате посете државног секретара Поповића на учвршћивању односа две земље.⁵⁰

Посета Чилеу (14–17. мај)

О посети државног секретара Поповића Чилеу знало се и расправљало већ током марта 1962. С обзиром на то да се још увек није знао тачан датум, из амбасаде ФНРЈ у Сантјагу тражили су да буду обавештени чим одлука буде донесена ради благовремене организације и договора са југословенским исељеницима.⁵¹ Пре доласка Коче Поповића у Чиле југословенски новинар и дописник Танјуга Јаша Алмули направио је интервју са чилеанским министром спољних послова Карлосом Мартинесом Сотомажором. Он је посебно истакао интерес за побољшањем трговинске размене између две земље, нагласио је значај југословенске емиграције у Чилеу и интерес за разоружање и очување мира.⁵²

Сотомажор је свог колегу дочекао већ на аеродрому са представницима Социјалистичке и Радикалне партије. У току боравка у престоници Сантјагу југословенског званичника примио је и чилеански председник Хорхе Алесандри Родригез. Генерални утисак делегације био је да је чилеанска страна заокупљена питањима Латинске Америке и односима са САД, а да не показује неко нарочито интересовање за актуелне међународне проблеме. Таква позиција Чилеа у разговорима значајно је сузила маневарски простор Југословена, а на њихове оцене по многим питањима гледали су као на „површне”.⁵³

⁴⁹ Наведено према: Ераковић, „Титова ‘америчка турнеја’”, 171.

⁵⁰ *Борба*, 6. 6. 1962, 1.

⁵¹ ДАМСП, ПА, 1962, Чиле, ф. 17, д. 2, с. 410042, Оперативно писмо амбасаде ФНРЈ у Сантјагу упућено ДСИП-у од 29. 3. 1962.

⁵² *Борба*, 14. 5. 1962, 1; *Полијтика*, 14. 5. 1962, 1.

⁵³ АЈ, 559–1, *Izveštaj o poseti državnog sekretara...*, 16.

Мартинез Сотомажор изнео је своја мишљења о тренутној ситуацији у САД и на Куби. У првој је разликовао струју око председника Кенедија која има „добрих идеја како да се помогне Латинској Америци” и десну струју око Пентагона која пружа отпор таквој политици. Чилеански министар је, с друге стране, замерио Куби што се превише оријентише на Источни блок, а запоставља односе са латиноамеричким земљама, својим природним окружењем. Иако су и Чилеанци истакли потребу за проширењем економске сарадње како са земљама Африке и Азије, тако и са Југославијом, у разговорима нису биле предвиђене никакве конкретне мере у том правцу.⁵⁴

Током боравка у Сантјагу Коча Поповић састао се и са представницима југословенске емиграције. Међу њима били су почасни конзули Иван Мартинић (Лима), Петар Радмиловић (Антофагаста) и Петар Нарангунић (Пунта Аренас), као и представници још неколико насеобина у Чилеу. Присутни су изнели низ молби везаних пре свега за стипендије за децу исељеника, већу помоћ на културном плану, питања конзуларно-пасошке природе. Државном секретару предат је и меморандум у коме су детаљније образложили ситуацију. Поповић је куртоазно обећао да ће бити размотрени сви захтеви, али се већ унапред оградио наводећи да су неки од њих нереални.⁵⁵ Секретар амбасаде Стјепан Трампуз је наредног месеца послао допис ДСИП-у у коме су захтеви исељеника структурисани по секторима: Културни, спортски, економски и конзуларни. Трампуз је подвукао да Поповић није преузео никакве обавезе према исељеницима, већ само обећао да ће њихови предлози бити размотрени у земљи.⁵⁶

Заједничко саопштење садржало је низ изјава које су се понављале из земље у земљу, а тицале су се очувања светског мира, опасности од нуклеарног оружја, широке и правичне економске сарадње између земаља, елиминације колонијализма...⁵⁷ Објављени коминике био је у основи југословенски нацрт уз пар допуна на којима је инсистирао домаћин. Прва се односила на позитивну улогу и значај југословенских исељеника

⁵⁴ Исто, 17.

⁵⁵ ДАМПС, ПА, 1962, Чиле, ф. 17, д. 41⁰, с. 440142, Забелешка секретара амбасаде Стјепана Трампуза од 17. 5. 1962.

⁵⁶ ДАСМП, ПА, 1963, Чиле, ф. 19, д. 33, с. 421402, Извештај секретара амбасаде ФНРЈ у Сантјагу Трампуза од 20. 7. 1962.

⁵⁷ Борба, 18. 5. 1962, 1; Полиџика, 18. 5. 1962, 1.

за развој билатералних односа и за изградњу Чилеа, а друга на подвлачење значаја УН. Обе је југословенска делегација примила са задовољством. Једина исправка која им није била по укусу је слабљење пасуса који је говорио о борби против дискриминације у међународној економској сарадњи. Наиме, из тог дела је на тражење председника Алесандрија избачена формулација „без политичких услова”, која се односила на привредну сарадњу између високоразвијених земаља и оних у развоју.⁵⁸

Са Чилеом је потписан само споразум о научно-техничкој сарадњи, а културна конвенција из 1958. остала је на снази. Током посете Поповић и Петрић добили су од министра Сотомажора одликовање Велики крст ордена за заслуге.⁵⁹ У једној каснијој белешци ДСИП-а пријем код председника Алесандрија оцењен је као „куртоазног карактера” и закључено је да је протекао у „конвенционалној атмосфери”.⁶⁰

Посета Боливији (18–22. мај)

Током 1961, када је деловало да је посета Јосипа Броза Тита Бразилу извесна, уследио је позив и од стране боливијског председника Паз Естенсора.⁶¹ С обзиром на то да се посета Бразилу тада није догодила, померена је и посета Боливији. Ово се сматрало посебно штетним јер се у ДСИП-у на ову државу гледало као на земљу у којој је најбољи пријем југословенских „политичких концепција” од свих земаља Латинске Америке.⁶² На ово треба додати већ помињани боравак Паз Естенсора у Југославији, када је он изјавио да се диви неутралности Југославије, афричких и азијских земаља.⁶³ Ово је уочи посете потенцирала и југословенска штампа наглашавајући да „Дон Виктор – како Боливијци најчешће на-

⁵⁸ AJ, 559–1, Izveštaj o poseti državnog sekretara..., 18.

⁵⁹ Борба, 17. 5. 1962, 1.

⁶⁰ AJ, 837, I-3-a/20-6, Informacije o Čileu /povodom predstojeće predaje akreditiva novog ambasadora/ od 10. 8. 1962.

⁶¹ ДАМСП, ПА, 1961, Разне земље, ф. 109, д. 12, с. 413846, Zabeleška o razgovoru Djurdjev Dragutina sa Predsednikom Republike Bolivije Viktorom Paz Estensorom 11. IV. 1961 godine u La Paz.

⁶² ДАМСП, ПА, 1962, Разне земље, ф. 112, д. 1, с. 4463, Забелешка V Одељења ДСИП од 5. 1. 1962.

⁶³ Cosovschi, *From Santiago to Mexico*, 296.

зивају свог председника – никад није правио тајну од тога да симпатише политику неангажованих земаља...”⁶⁴

У Ла Пазу Кочу Поповића дочекао је колега министар спољних послова Хозе Фелман Веларде уз југословенског отправника послова у Боливији Антона Кацијана и представника југословенских исељеника. Веларде је већ имао прилику да упозна Поповића јер је као посматрач учествовао на Конференцији несврстаних у Београду 1961. У разговору са дописником Танјуга он је изјавио: „Ако земље Европе, Азије, Африке и Латинске Америке које имају сличне проблеме уједине своје напоре постићи ћемо резултате.”⁶⁵ Иако није експлицитно наведено, ово се могло тумачити као позитиван сигнал у правцу политике несврстаности.

Поред престонице, Поповић је обишао један од центара цивилизације древних Инка на језеру Титикака, положио венац на гробове боливијских бораца за слободу, посетио потпредседника републике Хуана Лечина Окенду и присуствовао пријему у његову част који су организовали југословенски исељеници.⁶⁶ Током посете Боливији је поред споразума о научно-техничкој сарадњи потписана и конзуларна конвенција која је била прва таква конвенција са неком латиноамеричком земљом. Ова чињеница давала је наду ДСИП-у да би и друге државе могле кренути тим путем, поготово оне са којима је било извесних тешкоћа конзуларне природе (Аргентина, Бразил, Мексико).⁶⁷ Коча Поповић је у Ла Пазу одликован орденом под именом Кондор Анда, а одличја су добили и остали из југословенске делегације. Државни секретар је проглашен и за почасног грађанина Ла Пазу.⁶⁸

У заједничком саопштењу истакнуте су теме разговора везане за међународну ситуацију које се нису много разликовале од оних у Бразилу и Чилеу. Везано за билатералне односе најављена је одлука да ће дипломатска представништва бити подигнута на ниво амбасада. Наглашено је да постоје реалне могућности за наставак развоја међусобних односа нарочито на привредном и културном пољу.⁶⁹ Иначе, приликом усклађива-

⁶⁴ *Полијтика*, 20. 5. 1962, 5.

⁶⁵ *Борба*, 20. 5. 1962, 1.

⁶⁶ *Борба*, 22. 5. 1962, 1; *Полијтика*, 22. 5. 1962, 1.

⁶⁷ *AJ*, 559–1, *Izveštaj o poseti državnog sekretara...*, 4.

⁶⁸ *Борба*, 20. 5. 1962, 1; *Борба*, 23. 5. 1962, 2.

⁶⁹ *Борба*, 23. 5. 1962, 2; *Полијтика*, 23. 5. 1962, 6.

ња коминикеа десила се занимљива ситуација. У случају остале три државе Латинске Америке југословенска страна је предложила текст документа, а домаћин је тражио одређене измене, ублажавање или брисање неких формулација. Боливијска страна је желела југословенску подршку својим захтевима за излазак на море. Наиме, радило се о територијалном спору са Чилеом како би се омогућио излазак Боливије на Пацифик.⁷⁰ Југословенска делегација није могла прихватити једну тако отворену формулацију, па је у текст унета много општија о потреби Боливије да има „властити приступ светској трговини”, а да је југословенски министар иностраних послова то „са разумевањем узео на знање”.⁷¹ На конференцији за штампу пред одлазак из Боливије Поповић је на питање новинара због чега је посетио државе Латинске Америке дипломатски изјавио да је циљ посете био „размена мишљења о питањима од обоостраног интереса”.⁷²

Делује да је југословенска делегација најсрдачније примљена управо у Боливији. Петрић пише о неуобичајеној искрености лишеној сваке формалности и великом степену узајамног разумевања. На то је посебно утицао председник Паз Естенсоро. Он је указао почаст и пажњу која је превазилазила протокол. У том смислу говори и вечера у част Коче Поповића организована од стране председника на којој је била присутна готово цела влада уз представнике парламента и војске.⁷³ Ово не чуди јер се у Боливијској штампи писало како Паз жели да буде „латиноамерички Тито” и да се налази између две сукобљене стране у Хладном рату.⁷⁴

Посета Мексику (23–27. мај)

Као друга најмногољуднија држава Латинске Америке, Мексико је посматран и као ривал Бразилу за водеће место у овом делу света. Југо-

⁷⁰ Овај територијални спор је анализиран и публикован као додатак монографијама ДСИП-а о Чилеу и Боливији које су урађене 1963. ДАМСП, ПА, 1963, Чиле, ф. 19, д. 6, с. 442985, Republika Čile, Prilozi 1–5; ДАМСП, ПА, 1963, Разне земље, ф. 105, д. 11, с. 442977, Republika Bolivija, Prilozi 1–5.

⁷¹ АЈ, 559–1, Извештај о посети државног секретара..., 24.

⁷² Борба, 24. 5. 1962, 2; Политика, 24. 5. 1962, 7.

⁷³ АЈ, 559–1, Извештај о посети државног секретара..., 24.

⁷⁴ Thomas C. Field Jr., *From Development to Dictatorship. Bolivia and the Alliance for Progress in Kennedy Era* (Ithaca-London: Cornell University Press, 2014), 11.

словенска дипломатија је управо то сматрала као адут у разговорима. Наиме, док су Боливија и Чиле више следили независнију политику Бразила, у случају Мексика су очекивали да ће и они иступати самосталније да не би заостајали за латиноамеричким конкурентом. Током посете Поповић се сусрео са мексичким председником Адолфом Лопез Матеосом и министром иностраних послова Мануелом Тељом. У најави посете Тељо је изјавио да је убеђен како су односи Мексика и Југославије „већ веома добри“, а да ће као „резултат посете министра Поповића још више ојачати”.⁷⁵

Према извештају Петрића, југословенска делегација доживела је најхладнији пријем у Мексику од свих држава које су посетили. То се доводило у везу пре свега са тешком економском ситуацијом у земљи и зависношћу од кредита које је земља добијала од САД. Управо је позив те државе да је Поповић посети након Мексика утицао на то да мексичка страна заузме еластичнији став.⁷⁶ Такође, примећен је нешто отворенији став председника Лопез Матеоса у односу на министра спољних послова Теља.⁷⁷ Наведено се није могло приметити у изјавама које су даване штампи, где је све изгледало много срдачније него што је то стварно било.

Након првог сусрета Поповића и Теља у *Полијици* је изашао текст дописника Ђуке Јулиуса који је откривао оно што су биле жеље југословенског руководства. Говорећи како постоје бројне сличности између Југославије и Мексика, како кроз историју, тако и у тренутној ситуацији, Јулијус је написао да се „последњих месеци осетила потреба да се у Латинској Америци оформи нова алтернативна политика блиска струјама неангажованости”.⁷⁸ Јасно је да се радило о дугорочном циљу који југословенска дипломатија није могла директно да исказе, али је домаћа штампа то могла довољно отворено да саопшти.

Поред званичних састанака са мексичким државницима, југословенска делегација посетила је Национални антрополошки музеј, Историјски музеј Мексика, пирамиде у околини престонице, Универзитет и положила венац на Споменик независности. Поповић је у југословенској амбасади уручио Орден Југословенске заставе са лентом мини-

⁷⁵ Борба, 22. 5. 1962, 1; *Полијика*, 22. 5. 1962, 1.

⁷⁶ Тај позив је у штампи објављен у току саме посете. Борба, 17. 5. 1962, 1; *Полијика*, 17. 5. 1962, 1.

⁷⁷ AJ, 559–1, Izveštaj o poseti državnog sekretara..., 25–26.

⁷⁸ *Полијика*, 26. 5. 1962, 4.

стру Тељу, као и још неколико нижих одликовања функционерима Министарства спољних послова земље домаћина.⁷⁹

Са Мексиком током посете нису потписани никакви споразуми, што је била разлика у односу на остале три државе. Као позитивна издвојена су обећања да ће Мексико учествовати на Конференцији о проблемима економског развоја која је планирана током јула у Каиру и да ће послати привредну делегацију у Југославију.⁸⁰ Оба обећања била су испуњена, а мексичку привредну делегацију предводио је Лицио Лагос.⁸¹

Мексичка страна није показала посебан интерес за издавање заједничког саопштења. Ипак, на инсистирање југословенске делегације издато је саопштење које је садржало низ општих ствари везаних за разоружање, развој недовољно развијених подручја и ликвидацију колонијализма.⁸² Из свега наведеног не чуди да је овај коминике био најкраћи од свих који су објављени током посете Латинској Америци. Ипак, управо је са Мексиком дошло до првог званичног сусрета на највишем нивоу након ове посете јер је председник Лопез Матеос већ крајем марта 1963. боравио у Југославији.⁸³

На крају посете коју је учинио латиноамеричким државама, Поповић је у разговору са новинаром *Полиџике* Ђуком Јулијусом сумирао утиске. Он је рекао да постоје многе додирне тачке и сличности између гледишта Југославије и влада тих земаља на крупна међународна питања. Државни секретар ипак није негирао и постојање разлика у ставовима, али у томе није видео препреке за будућу сарадњу. Поповић је занимљиво у разговору навео и могуће проблеме као што су географска удаљеност и недовољно међусобно познавање, али и деловање снага „којима таква сарадња није никако у интересу”. Иако је остао недоречен, било је сасвим јасно да је ту мислио на блоковске земље. Он је сматрао да је сарадња држава Латинске Америке и неангажованих земаља нешто што ће природно јачати у будућности јер не види „ништа што би могло да их раздваја”.⁸⁴

⁷⁹ Борба, 27. 5. 1962, 2.

⁸⁰ Више о конференцији: Bogetić, *Nesvrstanost kroz istoriju*, 104–108.

⁸¹ Juzbašić, *Pregled diplomatskih, političkih i drugih veza*, 323.

⁸² AJ, 559–1, Izveštaj o poseti državnog sekretara..., 28.

⁸³ Juzbašić, *Pregled diplomatskih, političkih i drugih veza*, 323.

⁸⁴ *Полиџика*, 29. 5. 1962, 6.

Након боравка у Мексику Коча Поповић је продужио у једнодневну посету САД. Тамо се поред државног секретара Дина Раска сусрео са председником Џоном Кенедијем са којим је водио разговор везан за билатералне односе две земље, који су били у кризи.⁸⁵ Прво питање које је добио од Кенедија било је везано за утиске са пута у Латинску Америку. Поповић је и ту потенцирао Бразил и његов динамичан развој упркос инфлацији, док је за Боливију рекао да је и поред стабилности држава у депресији.⁸⁶

Епилог

Након боравка у Вашингтону и посете седишту УН у Њујорку преко Париза Коча Поповић се вратио у Југославију. На Брионима се 8. јуна састао са Јосипом Брозом и поднео му извештај са пута. Дневни листови су пренели вест о састанку, али нису објавили ништа са њега.⁸⁷ Већ током трајања посете представник ДСИП-а Драго Кунц изјавио је новинарима на конференцији за штампу да је посета Латинској Америци била „веома успешна” и да је „значајан допринос конструктивној сарадњи међу народима”.⁸⁸

Оно што се може закључити на основу извештаја југословенске дипломатије, али и изјава неких латиноамеричких дипломата, јесте да је посета била успешна, иако су резултати били скромни, а сва потписана документа била више „манифестационог” карактера него реалног значаја. Приликом сумирања резултата посете, начелник ДСИП-а Јакша Петрић констатовао је да је она „значајан допринос угледу Југославије као међународног фактора” и учвршћењу односа са земљама које је посетио Коча Поповић.⁸⁹ Закључак Петрића, који је и сам присуствовао свим раз-

⁸⁵ Више о томе видети: Драган Богетић, „Прва Титова посета Вашингтону – последњи Кенедијев међународни ангажман”, *Токови историје* 1–2/2007, 65–80.

⁸⁶ Memorandum of Conversation, Meeting with Yugoslav Secretary for Foreign Affairs, Foreign Relations of United States (FRUS), 1961–1963, Volume XVI, Eastern Europe; Cyprus; Greece; Turkey, 267, datum pristupa 8. 1. 2025, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v16/d127>

⁸⁷ *Борба*, 9. 6. 1962, 1; *Политика*, 9. 6. 1962, 1.

⁸⁸ *Борба*, 26. 5. 1962, 2.

⁸⁹ AJ, 559–1, Operativni zadaci na osnovu posete državnog sekretara Koče Popovića zemljama LA od 14. 6. 1962, 1.

говорима, био је да постоје реалне могућности за проширење сарадње на међународном и билатералном плану, али само под условом да све стране на томе раде систематски и упорно.⁹⁰ Што се тиче потписаних докумената, јасно је да ниједна страна није журила да их ратификује, па је основни споразум о техничкој сарадњи са Чилеом чекао до априла 1963, а културна конвенција са Бразилом до јуна исте године.⁹¹ И споразуми који су ступили одмах на снагу нису давали неке посебне резултате. Тако је током 1962. из Споразума о научно-техничкој сарадњи са Боливијом искоришћено двадесет стипендија за рударске техничаре, инжењере и јавне раднике из ове земље.⁹²

Као један од резултата посете може се сматрати и долазак Мигела Серана Фернандеза августа 1962. за првог чилеанског амбасадора са седиштем у Београду. Он је оценио да су после посете Коче Поповића односи између ФНРЈ и Латинске Америке „превазишли степен административних односа и створили услове за развијање на највишем политичком нивоу”.⁹³ У својој монографији о Чилеу из јула 1963. под ознаком строго поверљиво ДСИП је нагласио како посета Поповића овој земљи „у извесном смислу означава прекретницу” у односима две државе. Ту се пре свега мислило на неке иницијативе чилеанске стране на економском и културном пољу које су уследиле.⁹⁴ Као што је наговештено све четири државе биле су присутне у Каиру на Конференцији о проблемима економског развоја. Бразил, Мексико и Боливија као пуноправни учесници, а Чиле као посматрач.⁹⁵ Може се рећи да је Поповићева посета дала додатни подстицај латиноамеричким земљама да се одлуче на тај корак.

С друге стране, АФП је тврдио да је главни циљ посете био „јачање личног престижа Јосипа Броза Тита који је био доведен у питање после Кубанске кризе”.⁹⁶ Иако је, имајући у виду начин функционисања државе, наведени циљ био нешто што се подразумевало од сваког југосло-

⁹⁰ АЈ, 559–1, Izveštaj o poseti državnog sekretara..., 30.

⁹¹ Juzbašić, *Pregled diplomatskih, političkih i drugih veza*, 312, 315.

⁹² ДАМСП, ПА, 1963, Разне земље, ф. 105, д. 11, с. 442977, Republika Bolivija, 33.

⁹³ ДАМСП, ПА, 1962, Чиле, ф. 17, д. 22, с. 431041, Beleška o razgovoru sa ambasadorom Čilea, g. M. S. FERNANDEZ-om 20. IX. 1962.

⁹⁴ ДАМСП, ПА, 1963, Чиле, ф. 19, д. 6, с. 442985, Republika Čile, 33.

⁹⁵ Bogetić, *Nesvrstanost kroz istoriju*, 104.

⁹⁶ Наведено према: Ераковић, „Титова „америчка турнеја””, 170.

венског дипломате, јасно је да се турнеја Коче Поповића по Латинској Америци не може гледати тако једнодимензионално. Несумњиво је да је посета државног секретара за иностране послове ФНРЈ земљама Латинске Америке била увод за долазак шефа државе годину дана касније, јер је Јосип Броз Тито 1963. управо посетио те четири државе, али и Перу. Посета Коче Поповића Бразилу, Чилеу, Боливији и Мексику маја 1962. била је и показатељ жеље тадашње југословенске државе да игра активнију улогу на овом простору.

Резиме

Посета државног секретара за иностране послове Константина Коче Поповића Бразилу, Чилеу, Боливији и Мексику маја 1962. била је први званични боравак шефа дипломатије социјалистичке Југославије у Латинској Америци. Главни циљеви посете били су упознавање „из прве руке” тих земаља са позицијама југословенског руководства везаним за бројне међународне проблеме и јачање сарадње, како билатералне, тако и оне на ширем плану у склопу покрета несврстаних. Поповић је имао намеру да латиноамеричким државама понуди заједничку посвећеност очувању мира, потрагу за већом самосталношћу, простор за убрзани економски развој и могућност да се направи значајан напредак у тим областима уколико се делује заједно са другим државама у свету које се налазе у сличној ситуацији. Ограничавајући фактор за неки битнији резултат, кога је југословенска страна била и те како свесна, била је велика економска зависност држава Латинске Америке од САД, које нису благонаклоно гледале на покушај укључивања земаља тог простора у покрет несврстаних.

Током боравка у Латинској Америци Поповић се састао са председницима Бразила, Чилеа, Боливије и Мексика, министрима спољних послова тих земаља, као и бројним другим званичницима. Потписан је низ докумената, пре свега на пољу научно-техничке и културне сарадње. Са Боливијом је потписана и конзуларна конвенција, прва таква са једном латиноамеричком земљом. Иако су потписани споразуми били више манифестационог карактера него стварног значаја, југословенска страна је сматрала да ће они бити основ за ширу сарадњу у будућности.

Посета Коче Поповића државама Латинске Америке поставила је основе за посету Јосипа Броза Тита наведеним државама која ће уследити годину дана касније.

Списак референци – Reference list

Архиви – Archives

- Arhiv Jugoslavije: Fond 837, Kabinet predsednika Republike; Fond 559, Savezna komisija za kulturne veze sa inostranstvom.
- Diplomatski arhiv Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije, Politička arhiva.
- Foreign Relations of United States (FRUS), 1961–1963, Volume XVI, Eastern Europe; Cyprus; Greece; Turkey.

Штампа – Newspapers

- *Borba*, 1962. (Cyrilic)
- *Politika*, 1962. (Cyrilic)

Литература – Secondary works

- Bogetić, Dragan. *Jugoslovensko-američki odnosi 1961–1971*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2012.
- Bogetić, Dragan. *Nesvrstanost kroz istoriju. Od ideje do pokreta*. Beograd: Zavod za udžbenike, 2019.
- Bogetić, Dragan. *Nova strategija jugoslovenske spoljne politike 1956–1961*, Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2006.
- Bogetić, Dragan. „Prva Titova poseta Vašingtonu – poslednji Kenedijev međunarodni angažman”, *Tokovi istorije*. 1–2/2007, 65–80. (Cyrilic)
- Cosovschi, Agustin. „A Voice for the Yugoslavs in Latin America: Oscar Waiss and the Yugoslav-Chilean Connection” in *Inventing the Third World: In Search of Freedom for the Postwar Global South*, ed. Gyan Prakash & Jeremy Adelman. London: Bloomsbury, 2022, 65–82.
- Cosovschi, Agustin. „From Santiago to Mexico: The Yugoslav Mission in Latin America during the Cold War and the Limits of Non-Alignment” in *Socialist Yugoslavia and the Non-Aligned Movement: Social, Cultural, Po-*

- litical, and Economic Imaginaries*, ed. Paul Stubbs. Kingston: McGill-Queens University Press, 2023, 283–301.
- Cosovschi, Agustin. „Searching for Allies in America’s Backyard: Yugoslav Endeavors in Latin America in the Early Cold War”. *The International History Review*, 2020, 1–16. DOI: <https://doi.org/10.1080/07075332.2020.1755339>
 - Čavoški, Jovan. *Non-Alignment Summits. A History*. London – New York – Oxford – New Delhi – Sydney: Bloomsbury, 2022.
 - Eraković, Vidosava. „Titova američka turneja 1963. godine – poseta Brazilu, Čileu, Boliviji, Peru i Sjedinjenim Američkim Državama”. *Arhiv, Časopis Arhiva Jugoslavije*. 1–2/2015, 168–179. (Cyrillic)
 - Field, Thomas C. Jr., *From Development to Dictatorship. Bolivia and the Alliance for Progress in Kennedy Era*. Cornell University Press: Ithaca-London, 2014.
 - Hershberg, James G. „‘High-Spirited Confusion’: Brazil, the 1961 Belgrade Non-Aligned Conference, and the Limits of an ‘Independent’ Foreign Policy during the High Cold War”, *Cold War History*, 3/2007, 373–388.
 - Kolašinac, Goran. Putovanje Josipa Broza Tita u zemlje Latinske Amerike i Sjedinjene Američke Države. Univerzitet u Beogradu. Filozofski fakultet. Odeljenje za istoriju. Beograd 2019. (Cyrillic)
 - Juzbašić, Borislav. „Pregled diplomatskih, političkih i drugih veza između Jugoslavije i zemalja Latinske Amerike”. *Naše teme*, 1966, 305–332.
 - Petinà, Vanni. „Global Horizons: Mexico, the Third World, and the Non-Alignment Movement at the Time of the 1961 Belgrade Conference”, *The International History Review*, 2015, 1–24. DOI: <https://doi.org/10.1080/07075332.2015.1124906>
 - Rajak, Svetozar. „No Bargaining Chips, No Spheres of Interest. The Yugoslav Origins of Cold War Non-Alignment”, *Journal of Cold War Studies*, Vol. 16, No. 1 January 2014, 146–179. DOI: http://dx.doi.org/10.1162/JCWS_a_00434
 - Redžepagić, Sulejman. *Društvenopolitička struktura i radnički pokret Brazila*. Beograd: Institut za izučavanje radničkog pokreta, 1962.
 - Rubinstein, Alvin Z. *Yugoslavia and the Nonaligned World*, Princeton University Press: New Jersey, 1970.
 - Selinić, Slobodan. *Partija i diplomatija u Jugoslaviji 1945–1952*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2013. (Cyrillic)
 - Simić, Bojan. „Brazil u politici socijalističke Jugoslavije (1946–1952)”. *Tokovi istorije* 3/2023, 133–156. (Cyrillic) DOI: <https://doi.org/10.31212/tokovi.2023.3.sim.133-156>

- Simić, Bojan. *Jugoslavija i Argentina 1946–1955*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2021. (Cyrillic)
- Simić, Bojan. „Socijalistička Jugoslavija i države Južne Amerike (1946–1950) – uspostavljanje diplomatskih i ekonomskih odnosa”. *Tokovi istorije*. 2/2022, 73–99. (Cyrillic) DOI: <https://doi.org/10.31212/tokovi.2022.2.sim.73-99>
- Životić, Aleksandar. Čavoški, Jovan. „On the Road to Belgrade. Yugoslavia, Third World Neutrals, and Evolution of Global Non-Alignment, 1954–1961”. *Journal of Cold War Studies*. Vol. 18, No. 4, Fall 2016, 79–97. DOI: http://dx.doi.org/10.1162/JCWS_a_0068

SUMMARY

Bojan Simić

KOČA POPOVIĆ'S VISIT TO LATIN AMERICA IN 1962

ABSTRACT: The study examines Yugoslav Foreign Secretary Koča Popović's May 1962 trip to Latin American countries, including Brazil, Chile, Bolivia, and Mexico, using archival materials, pertinent literature, and contemporary press sources. The Yugoslav state's perspective on the current global situation was used to assess Popović's activities in the aforementioned states. The effects of the visit and signed documents were examined in the paper's last section.

KEYWORDS: Yugoslavia, Latin America, Diplomacy, Koča Popović, Non-Alignment

In May 1962, Konstantin Koča Popović, the Yugoslav state secretary for foreign affairs, made the first formal trip to Latin America as the head of Socialist Yugoslavia's diplomacy. He visited Brazil, Chile, Bolivia, and Mexico. The visit's primary goal was to strengthen bilateral collaboration as well as the Non-Alignment movement's broader global reach by presenting firsthand the Yugoslav leadership's perspective on global issues. Popović aimed to provide the Latin American nations with a shared dedication to maintaining peace, the pursuit of increased autonomy, room for faster economic growth, and the chance to achieve notable advancements in those domains if they collaborate with other nations facing comparable circumstances worldwide. The huge economic reliance of Latin American nations on the United States, which did not favor the endeavor to incorporate those nations in the Non-Aligned Movement, was a major constraint, which the Yugoslav side was well aware of.

In addition to numerous other authorities, Popović met with the presidents and foreign ministers of Bolivia, Mexico, Chile, Brazil, and Chile while he was in Latin America. Several agreements were signed, primarily concerning scientific, technical, and cultural cooperation. Additionally, the

first-ever consular convention with a Latin American nation was signed with Bolivia. Each of the four nations stated that they would be open to increasing their economic cooperation. The Yugoslav side thought the agreements would serve as the foundation for future, more extensive collaboration, even though they were more demonstrative in nature than truly significant. Koča Popović's tour of Latin American countries laid the groundwork for Josip Broz Tito's visit to the region, which would take place a year later.